

Wykorzystanie ziemi do celów rolniczych oraz związane z tym problemy i zagrożenia

Jerzy Wilkin

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Ziemia rolnicza/ użytki rolne w Polsce GUS, 2016

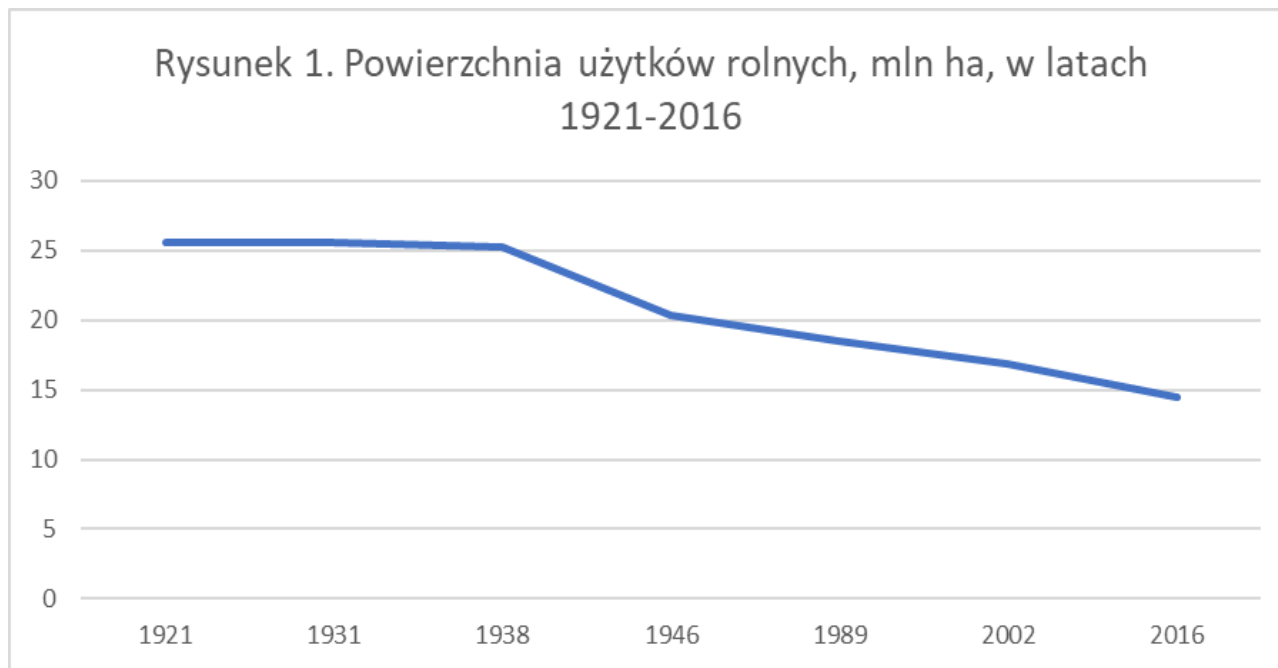
- Powierzchnia użytków rolnych: 14,5 mln ha
- Użytki rolne stanowią 46,4% powierzchni kraju
- Grunty pod zasiewami: 10,6 mln ha
- 91% użytków rolnych jest w sektorze gospodarstw indywidualnych
- Na mieszkańca kraju przypada prawie 0,5 ha użytków rolnych

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Kurczenie się zasobów ziemi rolniczej w Polsce

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Zmniejszanie się obszaru ziemi rolniczej w Polsce

Powierzchnia użytków rolnych w latach 1946-2015:

1946 - **20,4 mln ha**

1980 – 18,8 mln ha

2000 – 17,8 mln ha

2005 – 15,9 mln ha

2015 – **14,5 mln ha**

W okresie po II wojnie światowej ubyło w Polsce ponad **5,5 mln ha**.

Jest to więcej niż pow. U.R w

Czechach i 2,5 razy tyle U.R. ile ma Holandia

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Gdzie ziemi rolniczej ubywa najbardziej?

Lata 1990(93)-2008, wybrane kraje

Estonia	-41,6%
Łotwa	-27,9%
Irlandia	-25,6%
Polska	-14,0%
Niemcy	-6,2%
Francja	-4,2%
W. Brytania	-4,2%
Czechy	-1,0%

Najszybciej ubywa ziemi rolniczej w krajach postsocjalistycznych. Wyjątkiem są Czechy

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

Globalne wykorzystanie ziemi rolniczej

- Według danych raportu ONZ na temat wykorzystania ziemi rolniczej w skali globalnej (UNEP 2014), świat zbliża się do akceptowalnej granicy tego wykorzystania, traktowanej jako bezpieczna i zrównoważona. Chodzi przede wszystkim o dostępność i wykorzystanie gruntów uprawnych (*cropland*), wynoszących obecnie na świecie ok. 1500 milionów hektarów. Za tzw. *safe operating space* uznaje się powierzchnię 1640 milionów hektarów (UNEP 2014, s. 13). Wszystko wskazuje na to, że zapotrzebowanie na ziemię rolniczą, a zwłaszcza grunty orne, będzie wzrastać bardzo szybko i znacznie przekroczy ten „bezpieczny” poziom.
- Ziemia w Polsce i w innych krajach UE jest potrzebna także dla reszty świata.

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Ziemia rolnicza – dobro wielofunkcyjne

- Ziemia rolnicza jest najcenniejszym zasobem produkcyjnym ludzkości
- Jest to zasób nieodnawialny; powinien więc podlegać szczególnej ochronie
- Spełnia wiele funkcji:
  - gospodarczych/produkcyjnych
  - przyrodniczych
  - kulturowych

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Ziemia rolnicza: dobro rynkowe (prywatne) czy dobro publiczne?

- Prawie we wszystkich krajach prywatne gospodarowanie ziemią podlega publicznej regulacji i ograniczeniom (tzw. uprawnienia własnościowe są ograniczone);
- Ziemia rolnicza jest traktowana jako zasób spełniający ważne funkcje publiczne:
  - Podstawa bezpieczeństwa żywnościowego kraju,
  - Ważny składnik równowagi/kondycji ekologicznej;
  - Podstawa kultury narodowej/regionalnej/lokalnej, tożsamości kulturowej i pejzażu kulturowego.
- W ekonomicznej klasyfikacji dóbr, ziemia rolnicza jest traktowana jako „dobro mieszane”, czy tzw. dobro merytoryczne (*merit good*).
- Wykorzystanie ziemi rolniczej ma wielu interesariuszy i bywa przedmiotem różnych konfliktów.

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

Gospodarowanie ziemią: znaczenie mechanizmów rynkowych i polityki publicznej

- Ze względu na fundamentalne znaczenie ziemi rolniczej dla egzystencji ludzi i jej wielofunkcyjność, gospodarowanie ziemią podlega zarówno regulacji rynkowej, jak i administracyjno-publicznej. Przykładem takiej komplementarności jest UE.
- Mechanizm rynkowy jest podstawą alokacji ziemi i jej racjonalnego wykorzystania, ale ziemia nie jest ani typowym towarem ani też kapitałem.
- Na władze publiczne nakłada się obowiązek ochrony zasobów ziemi (prawo, inwestycje publiczne w rolnictwie itp.) i wynagradzanie rolników za usługi o charakterze publicznym (np. płatności bezpośrednio dla rolników, płatności agrośrodowiskowe).
- Ile państwa a ile rynku w gospodarowaniu ziemią, to przedmiot wyboru publicznego.

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

Zagrożenia dla bezpieczeństwa żywnościowego i gospodarki ziemią

- Zmiany klimatyczne, pustynnienie gleb, erozja itp;
- Niedostatek wody i groźba wojen o wodę;
- Wzrost konkurencji o zasoby produkcyjne rolnictwa: produkcja żywności *versus* produkcja biopaliw;
- Rosnąca niestabilność na globalnym rynku żywnościowym;
- Wzrost spekulacji na tym rynku;
- Presja popytu ze strony dużych, szybko rozwijających się gospodarek (Chiny, Indie, Brazylia);
- Grabież ziemi (*land grabbing*)
- Porzucanie ziemi (*land abandonment*)

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Znaczenie WPR dla rynku i sposobów wykorzystania ziemi rolniczej

- Wsparcie unijne udzielane producentom rolnym, w tym zwłaszcza płatności obszarowe, mają znaczny wpływ na ceny ziemi i płynność na tym rynku.
- W latach 2007-2013 wpływ płatności z WPR na ceny ziemi w Polsce wyniósł + 14,7% rocznie.
- Płatności bezpośrednio powiązane z ziemią ograniczają proces poprawy struktury agrarnej.
- Nasilił się proces kapitalizacji ziemi rolniczej.

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

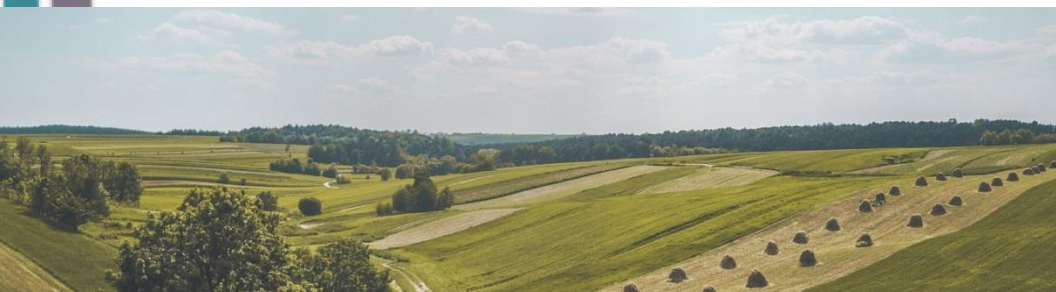

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Polskie grzechy gospodarki ziemią

- Zbyt łatwe wyłączenie gruntów z użytkowania rolniczego.
- Zbyt łatwe i nadmierne przeznaczanie tych gruntów na cele nierolnicze.
- Brak instytucjonalnych barier podziału gospodarstw (rozdrabnianie gruntów).
- Niewielka skala komasacji (ograniczania rozłogu) gruntów rolnych.
- Pogarszanie jakości dużej części użytków rolnych, ze względu na strukturę upraw i regres wydatków publicznych na poprawę czy utrzymanie tej jakości (np. melioracje)
- Rosnące, chociaż nie rejestrowane, porzucanie ziemi (*land abandonment*).
- Nieefektywne powiązanie wsparcia rolniczego (w tym WPR) z produktywnym wykorzystaniem ziemi.
- Wady lub brak planów przestrzennego zagospodarowania (w skali gmin, powiatów i województw).
- Brak polityki wykorzystania ziemi (*land use policy*)

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

Piękne czy kłopotliwe? Polskie obszary wiejskie widziane z kosmosu

(gmina Bychawa, woj. Lubelskie)

Photo: Jeff Williams/NASA

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa

Dziękuję Państwu za uwagę!

jwilkin@irwirpan.waw.pl

Seminarium: ZIEMIA GINĄCYM I PODLEGAJĄCYM DEGRADACJI ZASOBEM ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH – Warszawa 11 czerwca 2018

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi